

Om personnavne på -vi/-væ og den før-kristne præstestand

Med nogle overvejelser over en omstridt passage i Glavendrup-stenens indskrift

Af John Kousgård Sørensen

Vi har i Norden en gruppe ældre personnavne, som er sammensat med et ord, der som efterled i ældre vestnordisk har formen -vé(r), i ældre østnordisk -vi(r)/-væ(r) (r er nominativsendelsen).

Hvor stor eller lille gruppen er, kan det være svært at afgøre, da efterleddet kan være nok så vanskeligt at identificere som det pågældende ord. Så vanskeligt, at Harry Andersen (Andersen 1964, s. 28) har følt sig fristet til at tvivle på dets eksistens. Et andet problem er, hvad ordets oprindelige betydning var.

Når det kan have sin interesse at få præsenteret de rimeligt sikre eksemplarer og bestemt navnenes etymologi, er det fordi det måske har nogle uventede religionshistoriske perspektiver. Det kan muligvis også have visse konsekvenser for tolkningen af et besværligt sted i en af vore berømteste runeindskrifter, den på den fynske Glavendrup-sten.

Lad os begynde med identifikationsproblemerne. De er nemmest at komme om ved for de nordiske navnes vedkommende, som i deres ældre overlevering har bevaret efterleddets v og ender på -s i genitiv, altså i vestnordisk (normaliseret) -vér i nominativ, -vés i genitiv, senere i svækket form -vir, -vis (Janzen 1947, s. 115), i ældre østnordisk tilsvarende -vi(r), -vis eller -væ(r), -væs.¹

Herhen hører oldn.² *Splvér*, norsk³ Salve, Sølve, glda.⁴ Salle, runesvensk (akk.) salui (Brate og Wessén 1924-36, 61 Ösby, Södermanland), glsv.⁵ Salve, Salle, oldn. *Olvér*, norsk Olve, glda. Ølvi, runesvensk (nom.) aluir, (akk.) alui (Widmark 1964, s. 72), runesvensk *Guthvir* (kupuir, Brate og Wessén 1924-36, 166 Grinda, Södermanland) og runedansk *Thiuthvir*.⁶

Disse fire navne fremtræder i deres form og bøjning som gamle maskuline ia-stammer eller kommer i den vestnordiske overlevering tidligt til det. Den første opgave bliver da at argumentere for, at det ikke er gamle ia-afledninger, men at efterleddet er det pågældende ord. Det

bedste modargument mod ia-afledning er den manglende i-omlyd. De nordiske maskuline personbetegnende ia-afledninger har så at sige altid i-omlyd, når de lydlige betingelser er til stede, og de undtagelser som findes er klart analogibestemte. Eksempler fra vestnordisk er fylkir (: folk), erfir (: arfr), hirðir (: hjørð), dømir (: dómr). Også østnordisk, hvor eksemplerne er få, har ordet hyrde (Olson 1916, s. 6-9). Havde ovennævnte personnavne været ia-afledninger, skulle man altså have ventet formerne *Sælvi(r), *Ælvi(r), *Gythvi(r) og *Thythwi(r).

Imidlertid sker, som veldokumenteret, en overgang fra ia-stammebøjning til an-stammebøjning, især på grund af r-bortfaldet i ia-stammernes nominativ og det deraf følgende sammenfald uden for genitiv med de langt talstærkere an-stammer (Brøndum-Nielsen 1935, s. 39 f.). Det har givet anledning til en alternativ tolkning af Sølve, nemlig som bestemt form af et adj. sol, søl 'bleg, gusten'.⁷

Det kan ikke afvises, at visse eksempler med denne svage bøjning kan have en sådan oprindelse.

Da de allerfleste maskuline ia-stammer er deverbative nomen agentis-dannelser, er en anden vanskelighed ved at forklare ovennævnte navne som opr. ia-afledninger, at et verbalt grundlag for dannelserne ikke kan opstilles. Der er denominative dannelser blandt de maskuline ia-stammer (jfr. fylkir ovfr.), men heller ikke en sådan basis er det rimeligt at arbejde med i disse navne.

De fire navne må da anses for sammensatte med et opr. ve, vi, væ som sidste led.

Det omtalte Guthvir fortsætter utvivlsomt i det ret almindelige fællesnordiske navn Guthir (jfr. ndfr.), som altså viser tidligt v-bortfald i efterleddet. Et sådant må også foreligge i det *Roir*, som i akkusativformen rui forekommer på den skånske Hunnestad-sten (DR 282). Navnet, som også er sikret som forled i *Roskilde* og *Roslev*, *Roslöv* (Kousgård Sørensen 1958, s. 107), er et opr. *Hröth-vi(r), th-bortfaldet skyldes måske, at den foregående vokal er lang (Brøndum-Nielsen 1932, s. 51 f.).

Endnu et -vi-navn med v-bortfald er det almindelige *Þórir*, Thorir/Thurir. Opfattelsen af Thorir som et opr. Thor-vir skyldes Marstrander (Marstrander 1915, s. 156) og turde være rigtig. Som påvist af Kristian Hald (Hald 1971, s. 46 f.) er Thorir det ældste af alle Thor-navne. Det indgår i 6 gamle -levnavne: *Torslev*, *Tørslev* (medens personnavne med Thor- ellers kun forekommer i yderligere to navne på tilsyneladende unge -lev-bebyggelser: *Trudslev* og *Tolslev*). Det ville derfor være på-

faldende, om det skulle være en slags kortform (parallel til Thori) til Thor-navne eller afledning af Thor, således som det alternative forslag lyder.⁸

Vi kan nu forelægge en række rimeligt sikre navne på oldn. -vé(r), øst-nordisk -vi(r), væ(r): Al-/Øl-, Sal-/Søl-, Guth-, Thiuth-, Ro- og Thor-. Men hvad betyder efterleddet?

Vore ældre personnavne består for det første af sproglige dannelser – sammensatte eller usammensatte – med en oprindelig leksikalsk betydning. De har skullet karakterisere den eller de første bærer(e). Navne som *Odinkar*, *Lægæst*, *Ulv* og *Sten* er altså ord i sproget, som har skullet beskrive personerne. Men i og med at de får funktion som fornavn, bliver deres beskrivende karakter overflødig. De får en individudpegende opgave, de skal etikettere en person. Det er ligegyldigt for navnefunktionen, om dannelsens oprindelige semantiske indhold forstås eller aktualiseres.

Dette forhold er forudsætningen for den anden type af ældre personnavne, dem der heller ikke ved deres skabelse har haft et semantisk indhold, altså ikke kan analyseres som oprindelige ord. De består derfor, hvis det er sammensætninger, af to semantisk uforligelige størrelser, som aldrig har været sammensatte ord i sproget: *Ashjørn*, *Gunhild* (begge led betyder 'kamp'), eller er, hvis de er usammensatte, resultatet af forkortelser (+ eventuelle omdannelser af forskellig art) af længere navne: *Agge*, *Tobbe*.

Når man skal bedømme et efterleds etymologi og betydning, er det vigtigt at finde ud af, om navneforleddene – alle eller mange – er semantisk kompatible med en bestemt betydning af efterleddet – i så fald er der nok tale om oprindeligt sammensatte ord. Da jeg for en del år siden mente at kunne bestemme navnet *Odinkar* som et oprindeligt, men iøvrigt ganske ukendt, ord **odinkar* og ikke som en sammensætning med gudenavnet *Odin*, var det bl.a. en følge af en analyse af de andre navne på -kar, som alle viste sig at være i forvejen eksisterende sammensætninger i navnefunktion (Kousgård Sørensen 1974, s. 108-16).

Kan der ikke etableres en sådan betydningsmæssig korrespondens mellem leddene, er der derimod tale om den anden gruppe af personnavne, hvor leddenes sammensætning er bestemt af forskellige navngivningsskikke og ikke af ønsket om at bruge en meningsgivende dannelsen som navn.

Man har stort set været enig om, at endelsens urnordiske form har været *wīhar*. Kun m.h.t. *Qlvir*, *Ølvir* har været fremsat en afvigende mening i nyere tid, nemlig at efterleddet skulle være et med mandsnavnet *Wiwar* på den norske Tune-sten identisk navn, hvorved *Ølvir* skulle kunne sammenstilles med gotisk *Alavivus*, oldhty. *Alawich* (Schönfeld 1911, s. 12, von Friesen 1924, s. 104, Harding 1941, s. 46). Af lyd-historiske grunde er sammenstillingen dog betænkelig.⁹ Jfr. om *Wiwar* ndfr.

Det pågældende **wīhar* har man henført til to homonyme rødder, hvoraf den ene har betydningen 'gøre eller være hellig', og den anden 'kæmpe'. Til den første henførte Sophus Bugge vistnok navnene på oldn. -vér, uden at han dog udtrykte sig helt klar (Bugge 1891-1903, s. 12), og denne sammenstilling har også senere haft tilhængere, både generelt (Otterbjörk 1964, s. 209 f.) og i tolkningen af de enkelte navne, se ndfr. Den anden mulighed har også haft mange fortalere.¹⁰ Begge etymologier er fuldt acceptable for personnavneelementet. Mod den sidste taler dog vistnok, at personbetegnelser hørende til denne rod uden Vernersk veksler er ukendte og med veksselform kun kendte i præs.part.-former i vestgermansk (oldeng. *wīgend*, oldsaks. *wīgand*, oldhty. *wīgant*).

Af ovennævnte *Qlvir*, *Ølvir* har Jan de Vries (de Vries 1932, s. 176-78) givet en tolkning, som knytter efterleddet til den første rod 'hellig'. Hans udgangspunkt er Sigvat Skjalds álfablót-strofer i *Austrfaravísur*. Sigvat fortæller, hvorledes han på sin rejse fire gange er blevet afvist af bønder i Västergötland, fordi man fejrede alfeblot. Tre af bønderne hed – besynderligt nok – *Qlvir*. Dette forbinder de Vries med *Egilssaga*ens beretning om Egil Skallagrimssons besøg ved Erik Blodøkses og dronning Gunhilds diseblot, hvor han er sammen med en iøvrigt ukendt *Qlvir*, som bliver modtaget vel af kongen og placeret i højsædet. Jan de Vries mener, at navnet *Qlvir* ikke er tilfældig valgt, men at der spilles på en eller anden præstefunktion ved blotet. Navnet forklares som »Priester des alu- (alh-) Heiligtumes«, idet sidste led anses for at være et *wīhar*, nært beslægtet med gotisk (an-stamme) *weiha* 'præst'.

Denne etymologi er uden formelle vanskeligheder og er en forklaring af det homonyme **wīhar* 'kæmpe' (subst.) overlegen ved at kunne knyttes til en overleveret meget nært beslægtet personbetegnelse, gotisk *weiha*, som i urnordisk form ville lyde *wīha*. Ordet forekommer i gotisk kun én gang, i Johannes 18, 13, i forbindelsen *auhūmists weiha*, som oversætter græsk *archiereýs* 'yppestepræst'.

Jeg mener, at der er god grund til at tro, at et sådant nordisk *wīhar* 'præst' er overleveret – som ord eller navn – i en eller to norske, sen-urnordiske indskrifter, nemlig på Ågedal-brakteaten og på det i 1965 fundne Eikeland-spænde. Begge indskrifter er fra 500tallet. De er sidst behandlet af Ottar Grønvik (Grønvik 1987).

Eikeland-spændets indskrift læses og orddeles således: *ek wir wiwio writu i runor qsnī*. Der kan være tvivl om, hvorvidt det er én sætning 'jeg Vir skriver runer ind for kæresten Vivja', eller to sætninger 'jeg Vir (er) Vivja's. Jeg skriver runer ind for kæresten' (således Grønvik 1987 s. 53 ff. med henv.), men det er mindre væsentligt i denne sammenhæng.

På Ågedal-brakteaten, hvis indskrift tidligere blev anset for ulæselig, uforståelig eller håbløst forvansket, læser Grønvik *wir* (eller *þir*) *aie i riōd iuhli afl haha lid tiade eli aiga i tahe*, og oversætter 'Vi (han som signer, vier, helger) føre hesten, fyldt af julekraft, på beite i grønningen (grasglenna)! et følge (av hopper) havde den raske i kvea (innhegnningen ute på jorden)' (Grønvik 1987, s. 79). Her er flere tvivlsomme læsninger og usikre tolkninger. Bl.a. kan det her relevante ord også læses *þir*. Grønvik identificerer med rette et eventuelt sådant ord med Rígs-pula's kvindenavn *Þir*, som må være et *þiwir* 'trælkvinde', men finder ordet usandsynligt i sammenhængen (Grønvik 1987, s. 67). Som det delvis fremgår af oversættelsen, forstår Grønvik teksten som en beskrivelse af en scene fra et hesteblot og en hestebegravelse, forestået af *wir* (*WIR*). Brakteatens billede af et firføddet dyr med et stort menneskehoved med strittende hår ovenover (C-brakteat) har måske sammenhæng med teksten.

Det *wir* (*WIR*), som nævnes i de to indskrifter, vil Grønvik identificere med Tune-stenens *wiwar*. Det pågældende afsnit af Tune-stenen, som er fra ca. 400, lyder *ek wiwar after woduride wita<n>dahalaiban worahto [runor]*.

Etymologiseringen af dette *wiwar* med betydningen 'den der indvier, vieren' har ikke givet noget overbevisende resultat. Det sidste forsøg er gjort af Grønvik (Grønvik 1987, s. 55). Han forestiller sig et adj. med »aktivisk« betydning icur. *wik-wō-, til *weik-/wik- 'hellig', som skulle blive germansk *wigwa- > *wiwa*(r). Men det beskrevne lydige forløb er ikke overbevisende.¹¹

Men uanset etymologien bør det overvejes, om et urnordisk *wiwar* kan fremtræde som *wir* i indskrifter fra 500tallet som dem på Ågedal-brakteaten og Eikeland-spændet. Grønvik peger på former som *Þir* i

Rígsþula < Piwir, hlé < hlewa-, mær < mawir, men det er unægtelig betydeligt yngre former.¹² Jeg henviser til urnordiske former som fra-waradar på Möjbro-stenen, owlþubewar på Torsbjerg Dupsko, þrawi-jan på Tanum-stenen, hiwigar på Årstad-stenen og hlewagastir på Gallehus-hornet som eksempler på bevarelse af -w-. Specielt kan man undre sig over, at det wiwio, som følger umiddelbart efter wir på Eikeland-spændet, ikke har givet Grønvik anledning til betænkkeligheder. Han anser det for at være et »moveret« femininum til et navn wiwar, som altså i formen wir skulle gå umiddelbart forud. Hvorfor fremtræder v'et i kvindenavnet, men ikke i mandsnavnet?

Den egentlige grund til Grønviks etymologisering af wir < wiwar formulerer han imidlertid således: »Da ordet urn. *wīhar 'hellig' som simplex bare bruges om guder ... mens urn. wiwar er sikkert belagt som personnavn (Tune) ... og dertil et meget brugt element i personnavn udenom nordisk ... synes det klart at Eikelandformen wir går tilbage på ældre wiwar« (Grønvik 1987, s. 54). Ræsonnementet halter. At wīhar 'hellig' ikke kan bruges som personnavn, er ingen begrundelse for, at wir må være et opr. wiwar. Der kunne jo være en tredje mulighed.

Og det er netop, hvad der er. Efter min mening er det to gange overleverede urnordiske wir sprogligt den samme dannelselse som personnavnelementet -vér, -vi/-væ. Navnet eller ordet – det kan næppe afgøres, hvilken funktion det har i de to indskrifter – er altså et opr. *wīhar, der som ord betyder '(hedensk) præst'.

Lad os herefter vende tilbage til navnene på -vér, -vi/-væ og koncentrere os om forleddene. Kan de tolkes som semantisk forenelige med et ord som efterled med betydningen 'hedensk præst'? I så fald er der måske tale om forskellige ord for (i forleddene nærmere angivne former for) præster i navnefunktion. Eller lader en sådan kombination sig ikke foretage? I så fald drejer det sig om ikke-meningsgivende sammenstilling af to navneled.

Særlig populær har navneendelsen ikke været. Ialt seks forskellige navne kan der med rimelig sikkerhed peges på.

Hvis vi vil prøve teorien om oprindelige ord, må vi finde frem til nogle begrebskategorier, som er repræsenteret i forleddene i kendte sammensætninger med et ord for præst som efterled. Betragter vi forleddene i sammensætningerne med det kendteste vestnordiske ord for 'hedensk præst', nemlig goði, viser det sig, at næsten alle forled i ordene tilhører tre begrebsområder, nemlig kultstedet (hofgoði), kultgenstan-

den (freysgoði) og kultområdet (Garpdalsgoði; også i form af indbyggerbetegnelse: Ljósvetningagoði).

På denne baggrund må vi nu vurdere forleddene i vores seks navne. De er desværre ikke alle entydige.

Helt oplagt synes *Guthi(r)* at være. Det er overleveret i en svensk runeindskrift med *v* i efterleddet (se ovfr.) og er utvivlsomt et opr. **Guth(a)wīhar*. Hvis den foreslåede etymologi af efterleddet er rigtig, skulle det dreje sig om et ord med betydningen 'gudepræst'. Foruden som overleveret personnavn er det forled i de skånske stednavne *Guthisbo*¹³ og *Gussnava*, på Skårby-stenen, DR 280, ristet *kuþis snabn*, fejl for -snaba (Ljunggren 1934, s. 13 f.).

Også *Thōri(r)* er rimeligt sikkert tolket som et **Punra-wīhar* (se ovfr.), som med samme opfattelse af *wīhar* må betyde 'torspræst'.¹⁴ Begge navne angiver altså kultens genstand i forleddene.

Vokalforekomsterne i navnene *Alvi(r)/Qlvi(r)/Ølvi(r)* og *Salvi(r)/Sølvi(r)/Sølvi(r)* viser, at forledsvokalen har været efterfulgt af en guttural, som undertiden har bevirket omlyd, undertiden ikke. Denne guttural kan have hørt til forleddenes stammeudlyd, altså opr. *Alu/Alw-* og *Salu/Salw-*, men kan også have været forlyd i et efterled, f.eks. *w-* i *wīhar*. Gun Widmark¹⁵ har antydnet, at der i *Alvi(r)/Qlvi(r)*, *Ølvi(r)* foreligger to forskellige navne, et **Ala-wīhar* > *Alvi(r)* og et **Aluwīhar* > *Qlvi(r)*, *Ølvi(r)*, åbenbart fordi den omlydte vokal antages snarere at bero på en omlydsvirkende vokal i selve forleddet end på efterleddets *v*. Men eksistensen af *Salvi(r)*, *Sølvi(r)/Sølvi(r)*, der næppe kan skilles, taler ikke for denne opfattelse. For begges navnes vedkommende findes flere tolkningsmuligheder, som da også har været forsøgt.

Al-, *Ql-*, *Øl-* i *Alvi(r)/Qlvi(r)/Ølvi(r)* har (med efterleddet forstået som -vér 'kæmpe') været tolket som et *ala-* 'al, hel' (med forstærkende betydning) eller i almindelighed som det fra brakteatindskrifterne bekendte og etymologisk omstridte såkaldte trylleord *alu*, oftest gengivet 'værn' (Janzén 1947, s. 63, 161 med henv.). En tredje forklaring er foreslået som mulighed af Anders Bæksted (Bæksted 1945, s. 88) og genoptaget af Gerd Høst Heyerdahl (Høst Heyerdahl 1980, s. 49), nemlig at brakteatordet *alu* og personnavneforleddet *Ql-* er subst. *øl*. En fjerde er antydnet af Marius Kristensen (Kristensen 1918, s. 35) og nærmere uddybet af Jan de Vries (de Vries 1932, s. 176-77). Han mener, at *alu* hører til det øst- og vestgermanske ord for 'tempel, helligdom', gotisk *alhs*, f., oldsaks. *alah*, oldeng. *calh*, begge m., og at hele dannelsen betyder 'helligdomspræst' (jfr. ovfr. om de Vries' forståelse af efterled-

det). Dette ord, som vist er beslægtet med trylleordet *alu*, er sikret i nordisk form som stednavneelement, i Danmark således i *Albøge* og *Albjerg* (Hald 1965, s. 198, DS XIII 1958, s. 161-62), i Sverige i *Alsike*, *Fröjell/Fryele/Friel* og *Norr-* og *Söderala* (Hellberg 1984, s. 139, Hellberg 1986, s. 50). Med betydningen 'hedensk præst' af efterleddet ville et forled med betydningen 'helligdom' naturligvis usøgt lade sig kombinere.

Sal-, Søl-, Søl- i *Salvi(r)/Sølvi(r)/Sølvi(r)* har, ligeledes med efterleddet oversat 'kæmpe', været tolket af subst. *sal* eller af adj. **sal*, *sol* 'bleg, gusten, mørk', oldeng. *salu*, oldhty. *salu*, oldn. *sølr*, no.dial. *sal*, nyisl. *sölur* (Janzén 1947, s. 88, 171 med henv.). Hvis forleddet, som almindeligt antaget, er subst. *sal*, bliver det næste spørgsmål, hvad *sal* betyder i ældre nordisk.

Etymologisk er ordet klart nok. Det hører til en rod **sel-* 'beboelsesrum', som foreligger i gotisk *seljan* 'opholde sig, finde natkvarter'. Men tekstligt svigter især den ældre østnordiske overlevering ved næsten kun at have ordet repræsenteret i oversættelseslitteratur i den nuværende betydning 'stort rum i de herskende klassers bolig', en betydning som sikkert er lånt. Det er også den, som foreligger i sammensætningen *salhus*, *sals* 'stuehus'. I vestnordisk er ordet brugt både om fornemmere og ydmygere boliger eller værelser, men er iøvrigt ikke almindeligt.

Som stednavneelement er det repræsenteret i hele Norden. Men der er ingen enighed om, hvad det betyder. Den nu almindelige oversættelse af ordet i danske stednavne 'stormandsgård' stammer fra Svend Aakjær (Aakjær 1926-27, s. 116, jfr. DS IX s. 240, Hald i *NudaOrdb.*, DS XVII s. 224, Jørgensen 1982, s. 108), som henviser bl.a. til tyske og franske stednavne med en sådan anvendelse af ordet. Men den er næppe rigtig, først og fremmest fordi man da skulle have ventet sikre eksempler med personnavne eller personbetegnelser som forled. De findes ikke. Også de mange eksempler på ordet som usammensat stednavn taler imod en sådan betydning, der kalder på en nærmere bestemmelse (jfr. at stednavne som *Gård* og *Borg* er meget usædvanlige).

Fra svensk side har man plæderet for en oprindelig betydning 'midlertidig bolig' i stednavne, enten 'sæterbod (fäbod)' (Sahlgren 1947, s. 10 f.) eller 'høbod (slätterbod, ängslada)' (Hellberg 1967, s. 181 ff.), men det er tvivlsomt, om et sådant indhold, som passer med det beslægtede *sel*, har gyldighed i al fald for norsk og dansk område.

En tredje mulighed er, at *sal* betyder 'helligdom' som i oldsaksisk *scili*. Tanken er fremsat af Magnus Olsen (Olsen 1909, s. 32, jfr. la Cour

1915, s. 13, Kristensen 1914-16, s. 120). Det er således rimeligt, at den berømte sydnorske kult- og handelsplads Skiringssal i sit navn har ordet i denne betydning,¹⁶ og også sal i de to norske Odinssal bør kunne forstås således.¹⁷

Det er landsbynavnet *Salløv* på Sjælland, der er grundlaget for antagelsen af en sådan betydning af sal i danske stednavne. *Salløv* er et opr. *Salhøje*, hvortil »tulen« er henført på Snoldelev-stenen fra ca. 700.¹⁸ Men også simpleks-navnet *Sal*, som forekommer fire gange (DS IX s. 227, 240, DS XIV s. 142 f., DS XVII s. 224), kan bedst tolkes som betegnelse på et kultsted. Som ovfr. anført ville en betydning 'gård' være påfaldende for et usammensat stednavn, og en betydning 'midlertidig bosættelse, bod' er ikke videre sandsynlig i Danmark, jfr. at tre af de fire lokaliteter betegner store sognebyer. Typen forled + sal burde med en sådan betydning også have kunnet påvises i Danmark. Derimod findes ord for 'helligdom' som simpleks-stednavne (f.eks. *Vä* og *Höör* i Skåne, *Harre* i Nørrejylland).

På denne baggrund tør man formode, at sal i al fald i Danmark og Norge kan have betydet 'kulthus, helligdom', og personnavnet *Salvi(r)* kan da opr. have været et ord for præsten ved en sådan sal.

Vi har nu med en vis rimelighed kunnet analysere os frem til et ord *vi(r)* for 'hedensk præst', som optræder som appellativ eller i funktion som navn i et par senurnordiske norske runeindskrifter, samt fire præstebetegnelser, sammensatte med dette ord, alle kun kendte som navne. De to af dem angiver i deres forled kultens genstand: *Gud-*, *Thor-*, de andre to kultstedet: *Al-*, *Sal-*.

Af de øvrige to navne, som med rimelig sikkerhed kan antages at indeholde dette ord, er det kun hapax legomenon'et *Thiuthwi(r)*, som måske kan komme på tale som opr. præstebetegnelse. Forleddet er gl. **thiūth* (i stednavne), oldn. *þjóð* 'folk', velkendt som især vestnordisk personnavneforled. Hvis *Thiuthwi(r)* er et opr. *thiūthwi(r)*, kunne det sammenstilles med en oldn. dannelsesform *þjóðkonungr* 'konge over et folk' (jfr. *þjóðann* 'høvding'). I senere dannelser som *þjóðdrengr*, *þjóðmenni*, *þjóðskáld* og *þjóðsmiðr* betegner forleddet blot personen som fremragende, ypperlig. *Thiuthwi(r)* ville da betyde 'præst for et folk', idet det må præciseres, at oldn. *þjóð* ikke kun kan betyde 'folkeslag', men også en enhed af mindre flokke eller skarer. Denne tolkning er selvsagt hypotetisk.

Det andet navn på -*vi(r)*, det østnordiske *Roi(r)*, indeholder et gen-

nemskueligt forled *Hrōþu, som betyder 'berømmelse'. Dette navn er næppe opr. et sammensat ord. Dets tilstedeværelse i det nordiske onomastikon er – som for talrige andre nordiske navnes vedkommen- de – fra begyndelsen resultatet af variationsprincippet i nordisk navn- givning. Navneled kombineres efter deres forekomst som led af for- ældre- eller forfædrenavne og ikke ud fra ønsket om at skabe en me- ningsgivende dannelse. Når sådanne navnedannelser er etablerede, kan de som andre personnavne spredes gennem opkaldelse.

Lad os vende tilbage til de fire nogenlunde sikre præstebetegnelser og konstateringen af, at to af dem i forleddene angiver kultens gen- stand og to kultstedet. Nu har man naturligvis kendt andre betegnel- ser på disse før-kristelige foreteelser. Foruden gudepræster og tors- præster kunne man teoretisk forestille sig odinspræster eller njordpræ- ster eller frøspræster (jfr. oldn. freysgoði). Og ud over alpræster og salpræster kunne vi teoretisk have hargpræster og vipræster.

Prøver vi disse forskellige muligheder i forbindelse med et efterled -vi(r), er der flere grupper af -lev-stednavne, som kommer i fokus. Det er navne, hvis oprindelse har været meget diskuteret, men uden at et rimeligt resultat har været nået.

Der er for det første *Frøslev*, navn på fire lokaliteter i det gammel- danske område. Forleddet har været forklaret som gudenavnet Frø el- ler et dermed identisk mandsnavn eller et med dette sammensat mandsnavn eller det til grund for gudenavnet liggende subst. *frø med betydningen 'herre'. De ældre former af navnene afviger ikke væsent- ligt fra de nuværende.¹⁹

Gudenavnet som forled i et fire gange forekommende lev-navn er usandsynligt og uden paralleller²⁰ ligesom et med gudenavnet identisk personnavn. Et med gudenavnet sammensat personnavn er derimod en mulighed, dog ikke det Frøger, som Johs. Steenstrup (Steenstrup 1896, s. 375) foreslog, da et *Frøgers- burde have røbet sig et eller an- det sted i materialet ved former med -g- og -rs-. Et subst. *frø 'herre' har man²¹ formodet eksistensen af med henvisning til gotisk frauja, m., oldsaks. froio, oldeng. frea, m., oldhty. fro, oldsaks. fraho, men her drejer det sig om (j)an-stammer, som ikke har -s i genitiv i nor- disk. Havde navnet været Frølev, kunne denne mulighed være kom- met i betragtning.

Mit forslag er, at Frøslev indeholder genitiv af et *Frauia-wīhar 'frøspræst', formodentlig i funktion som personnavn. Dette vil svare til et Frø(i)s- i middelalderdansk.

Den anden gruppe af -lev-navne, som interessen samler sig om, er *Harreslev*, ofte skrevet Harritslev eller Harridslev, ligeledes med fire repræsentanter i det gammeldanske område. De ældste former er Valdemars Jordebog 1231 (afskr. ca. 1300) Haræslef, i Skovby s. og h. på Fyn, og 10/1 1347 Nørræharyslef, sogneby i Vennebjerg herred i Vendsyssel.²² Søndergaard har ret i, at et personnavn *Harir byder på det bedste tolkningsgrundlag,²³ men ikke i at godtage den fra Wolfgang Laur og DS XIV overtagne etymologisering af navnet som en nomen agentis-dannelse *Hariar, oldhty. Hari (Laur 1967, s. 111, DS XIV s. 183). Den manglende verbal-basis og i-omlyd er absolutte hindringer.

Jeg foreslår genitiv af et opr. *Hargh(u)-wīhar 'præst ved et harg', formodentlig i funktion som personnavn, som forled. Dette vil tidligt fremtræde som Haræs- ved svind af g mellem r og v og udvikling af -rv-som i Thori(r) ovfr.

Det sidste ord 'vipræst' med de aktuelle ord, altså et *Wīha-wīhar tror jeg vi finder i sognenavnet *Værslev* på Sjælland. Det har i de ældst overleverede former ikke r: Roskildebispens Jordebog 1370-80 Wessløf, Wæslef, Veslef, Weslef, 19/2 1445 Wesloff, 17/12 1455 Wesløff. Det er rigtigt tolket af Kristian Hald (NudaOrdb.) som sammensat med et mandsnavn *Wær, men personnavnets etymologi er ikke oplyst. Den alternative mulighed, nævnt smst., gen. af subst. væ 'vi', er på grund af genitivs-formen mindre sandsynlig. Wær er altså i sin oprindelse et ord med betydningen 'præst ved vi'. Det er meget rimeligt, at det er dette ord, som evt. i navnefunktion foreligger i Tunestenens wiwar, jfr. ovfr.²⁴

Jeg har nu – med større eller mindre sikkerhed – kunnet præsentere en række ord for hedenske præster. Et par af dem er måske direkte overleveret: wi(r), wivi(r). Resten findes som personnavne, enten som navne på i middelalder- og vikingetidskilder omtalte personer: Alvi(r), Salvi(r), Guthi(r), Thiuthvi(r), eller som personnavneforled i stednavne: Frøvi(r), Harghvi(r), eller i begge personnavnekontekster: Thori(r).²⁵ Ordet for præst forudsætter altså et urnordisk wīhar og er nært beslægtet med den gotiske an-stamme weiha med samme betydning.

Det ligger nær at spørge: Findes ikke en tilsvarende feminindannelse med betydningen 'hedensk præstinde'? Altså et urnordisk *wīhō(n)?

Et sådant ord er ikke overleveret i germansk. Og materialet for kvindenavne er som bekendt langt mindre i ældre tid end for mandsnavne. Alligevel må svaret blive forbeholdent bekræftende.

Det kan nemlig næppe være tilfældigt, at de to eneste sikre danske kvindenavne på -vi/-væ: Thorvi og Thiuthvi, har deres formelle modsvareheder blandt de ovennævnte præstebetegnelser.

Dronningenavnet *Thorvi*, som sikkert fortsætter i kvindenavnet Thyrvæ, Thyre, er et nogenlunde almindeligt dansk navn. Det er meget sjældent i Sverige²⁶ og Norge (én person, Lind 1905-15 s. 1216 f.).

Thiuthvi kendes kun fra den danske Gørlev-sten (DR 239).

Et til præstebetegnelsen Guthvi svarende kvindenavn *Guthvi* er der enkelte eksempler på i Sverige (SMP s. 412) og Norge (Lind 1931), og muligvis skal nogle af u-formerne under Gytha i DgP forstås på denne måde.²⁷

Efterleddet i disse navne opfattes ellers som en vekselform til subst. vigh 'kamp' (jfr. om -vé(r) ovfr.) eller mere rimeligt som vi 'hellig, helligdom' (Hornby 1947, s. 195, Janzén 1947, s. 267). Ord inden for sidstnævnte begrebsområde kendes dog ikke som personnavneefterled.

Ved en næranalyse af en bestemt gruppe personnavne har det været muligt at fremdrage et hidtil ukendt ord for 'hedensk præst' samt en række præstebetegnelser sammensat med dette ord. Jeg har også turdet pege på et tilsvarende nært beslægtet ord for 'hedensk præstinde'. Det er vigtigt endnu en gang at understrege, at disse dannelser ikke – bortset måske fra et wi(r) og et wivi(r) – forekommer som appellativer men som navne eller navneled. De pågældende personer var altså ikke nødvendigvis præster eller præstinder lige så lidt som Ulv var en ulv og Sten en sten.²⁸ Men begrebet må have eksisteret.

De ord, som det drejer sig om, angiver altså præsteskapet som knyttet til en guddom (Gud-) eller en bestemt gud (Thor-, Frø-) eller et bestemt slags kultsted (Al-, Sal-, Vi-, Hargh-) eller til en bestemt flok mennesker (Thiuth-).

Og blot en behandling af dette ene navneled har altså vist en større sproglig og religionshistorisk differentiering – geografisk, funktionelt – af et begrebsområde, end man tidligere har kendt til.

»Et karakteristisk og meget væsentligt træk ved den hedenske gudsdyrkelse i vikingetidens Norden er mangelen på en professionel præstestand. Hermed være ikke sagt, at man var uden præster, thi den rette gennemførelse af de fælles kultiske handlinger, formidlingen af menneskenes forbindelse med de højere magter, var selvsagt af største betydning såvel for den enkelte som for hele samfundet, og denne opgave kunne ikke overdrages hvem som helst. Det er imidlertid betegnende,

at ledelsen af den fælles kult øjensynligt ikke var et erhverv i sig selv, men en funktion, som udøvedes af de mægtige i samfundet og snarest gik i arv i stormandsslægterne«.

Det er indledningsordene i det tredje kapitel, om kultbygningen i de historiske kilder, i Olaf Olsens bog Hørg, hov og kirke (Olsen 1966, s. 55). Det er vel ikke usandsynligt, at præsteskabet også har haft verdslige funktioner, selv om det kun sjældent lader sig dokumentere (jfr. ndfr. om Glavendrup-stenens Alle, der både er gode og tegn). Derimod er der grund til at stille et spørgsmålstegn ved, om præsteskabet kun rekrutteredes fra stormandsslægterne. Det her påviste spektrum af termer kunne tyde på en differentieret præstehierarkisk opbygning og dermed på et bredere befolkningsgrundlag.

Ekskurs

*Om Glavendrup-stenens *saulua kuþa uialips haiþuiarþan þiakn**

Den foregående diskussion har aktualiseret betydningen af en passus i indskriften på Glavendrup-stenen, DR 209, fra ca. 900. Det drejer sig specielt om første og tredje ord i karakteristikken af Alle, som stenen er rejst efter, altså ordene *saulua* og *uialips*.²⁹ Om dem begge findes en betydelig litteratur.

De to tolkninger af *saulua*, som er diskussionsværdige, er, at det er et tilnavn til Alle, opr. bestemt form af et adj. *sal/sol/søl*, oldn. *solr* 'bleg, gusten', og at det er gen.plur. af en folkebetegnelse, i nom.plur. *Salwar/Solwar/Sølwar*.³⁰

Tilnavneforklaringen kan spores tilbage i al fald til Axel Kock, som henviser til oldn. *Solvi* 'den mørke' (Kock 1894, s. 307). Men den er først egentlig begrundet af Marius Kristensen, som oversætter 'den blege, gulladne' (Kristensen 1912-13, s. 16, Kristensen 1920, s. 437 f.). Trods kritik fastholdt han sin tolkning (Kristensen 1924, s. 175-77), men kom dog efter nylæsningen af *uialips* i tvivl (jfr. Moltke 1932, s. 83 f., 88 f.). Imidlertid er det den, som med forbehold optages i standardværket DR, efter at både Lis Jacobsen (Jacobsen 1931, s. 13) og Erik Moltke (Moltke 1932, s. 88 f.) havde plæderet for den.³¹ Og fra DR er den

vandret videre både til den sproglige og til den historiske håndbogslitteratur (Bæksted 1943, s. 56, Skautrup 1944, s. 147, m.fl. Jfr. Andersen 1949, s. 313, Christensen 1945, s. 33, Ramskou 1962, s. 85, Christensen 1969, s. 94, Skovgaard-Petersen 1977, s. 99).

Forklaringen kan der ikke rettes formelle indvendinger imod. Adjektivet **salwa* er fællesgermansk og er repræsenteret i alle de nordiske sprog med betydningen 'gusten, gråbleg, smudsig' (jfr. ovfr.). Digraffen *-au-* kan læses (og bliver i dette ord normalt læst) som udtryk for *w*-omlydt *a* (oldn. *ǫ*) (Nielsen 1960, s. 25, 27, Andersen 1964, s. 3 f.).

Der har været fremsat tre indvendinger mod denne tolkning.

Mindst vægt har den, der udtrykker en undren over, at Ragnhild på en æressten for sin mand skulle have medtaget et tilnavn med betydningen 'den gustne' (Olsen 1924, s. 468 f.). Dels kan ord, som i vore ører lyder nedsættende, have haft andre konnotationer for 1000 år siden, dels var tidligere tiders personer ikke så sarte m.h.t. deres tillagte øgenavne som senere (jfr. Kristensen 1924, s. 175, Moltke 1932, s. 88 f.).

Vigtigere er den diskussion, der har været ført om *saulua* i forbindelse med nytolkningen af *nura kuþi* i de ca. 100 år ældre indskrifter på de sydvestfynske sten fra Helnæs og Flemløse. Her kan *nura* i hvert tilfælde ikke være tilnavn til Roulv, som stenene er rejst af (Helnæs) og efter (Flemløse), men må være en bestemmelse til det følgende ord, gode, samme ord, som følger efter *saulua* i Glavendrup-indskriften. Føler man denne parallel afgørende, må *saulua* altså være en bestemmelse til gode, og ikke til Alle. Jfr. iøvrigt ndfr.

Denne sidste påstands rigtighed støttes nok af skilletegnsbrugen, således som specielt Harry Andersen har gjort opmærksom på (Andersen 1949, s. 317). Og dette er da den tredje indvending mod tilnavneforklaringen. Skilletegn bruges hyppigt i Glavendrup-indskriften og betegner, som ellers i vikingetidsindskrifter, gruppe- eller ordskille. Der er skilletegn mellem *ala* og *saulua* som altid mellem fornavn og tilnavn i vikingetidsindskrifter (Kousgård Sørensen 1984, s. 75, 79). Men et sådant findes ikke mellem *saulua* og *kuþa* i samme linje. I næste linje er der i DR's gengivelse ikke angivet skilletegn mellem *uialþis* og *haiþuiarþan*, men stedet er beskadiget, og det kan ikke udelukkes, at der er et skilletegn her (se fig. 1). Heller ikke mellem *haiþuiarþan* og *þiakn* er anført skilletegn i DR, men det sidste ord står heller ikke i samme lodrette linje som det første, men på den tilsluttende skrå overkant (se fig. 2).

De manglende skilletegn på Glavendrup-stenens enkelte linjer er nok indicium for nær tilknytning mellem leddene (stain þansi), evt. for kompositum (uialþs, haipuiarþan, raknhiltr). Leddene i sauluakupa uden skilletegn må være følt som nært sammenhørende.

De to sidste momenter gør det mindre sandsynligt, at saulua skulle være Alles tilnavn.

Folkebetegnelsesforklaringen af saulua er gammel. Allerede 1826 antyder R. Rask, at saulua og kupa må høre sammen og oversætter 'sølv-gode' (Rask 1826, s. 413). I Stephens' runeværk finder vi 1867-68 oversættelsen 'Ali of-the-Sauluings (or Saulu-men, or Saulu-shire)' (Stephens 1867-68, s. 692 ff.). 1892 nævnede Elis Wadstein denne mulighed og henviste til det fynske Søllinge (som dog ligger langt fra Glavendrup) (Wadstein 1892, s. 12-14). Og også Wimmer (Wimmer 1899-1901, s. 379) tænkte sig en »indbyggerbetegnelse« som en alternativ forklaring. Den støttes af Magnus Olsen (Olsen 1917, s. 631, Olsen 1924, s. 468 ff.) med baggrund i hans (og von Friesens) tolkning af nura kupi som 'næsboernes gode' på Helnæs- og Flemløse-stenene (jfr. ndfr.). Denne parallel har været afgørende for mange senere forskeres anskuelse.³²

Hovedindvendingen mod denne tolkning af saulua er, at der ikke er noget historisk eller onomastisk grundlag for en sådan folkebetegnelse på Nordfyn. Der er intet spor af et sådant folk i sagnhistoriske kilder eller historisk overlevering, og der er intet stednavn på Nordfyn, der kunne tænkes at indeholde mindelser om det. En sådan total forsvinden af et folk, hvis gode nævnes så sent som ca. 900, er påfaldende.

Diskussionen om folkebetegnelse er på en måde blevet låst fast af tolkningen af nura kupi på Helnæs- og Flemløse-stenene som 'næsboernes gode'. Man har glemt, at denne forklaring egentlig er ganske dristig (og tilsvarende usikker), idet man lydligt skal operere med både Vernersk veksling og aflyd til ordet næs, og sagligt må regne med, at næsboerne omfatter andre end beboerne på Helnæs, da Flemløse, hvor den yngre af stenene stod, ligger 10-11 km fra Helnæs (og iøvrigt ikke ved noget næs). Og man har ignoreret Marius Kristensens skepsis med hensyn til vigtigheden af parallellen, hvis nura kupi er forstået rigtigt.³³

Ingen af de hidtil fremsatte forklaringer af saulua som tilnavn eller som folkebetegnelse er altså uangribelige. Der kan derfor være grund til at foreslå en tredje mulighed, nemlig gen.plur. af et subst. *sal-vi 'sal-præst', et ord, som efter det foregående måske genfindes i personnavnet Salvi(r).

Fig. 1. Optrukket aftryk af det 1931 nylæste *-lips-*. Mellem de midterste partier af *s* og det følgende *h*, hvor et skilletegn kan have stået, ses en afskrabet flade. Efter DR II s. 189.

Fig. 2. På det optrukne foto ses overgangen mellem den fjerde lodrette linje med *haiþuiarþan* og den tilsluttende skrå flade med *þiakn*. Efter DR II s. 185.

Formelle vanskeligheder er ikke til stede. Ordet vi 'præst' er ganske vist ikke overleveret i dansk, men er en rimelig etymologisering af personnavnets efterled.

Alle omtales da som 'sal-præsternes gode'. Er denne forklaring rigtig, afsløres altså et klerikalt hierarki med en slags overpræst, en gode, over et antal salpræster, præster, som er knytter til en eller flere sale, helligdomme.

Også *uialips* skal måske ses i denne sammenhæng.

Efter Moltkes læsning 1931 af -lips- er der fremkommet en del tolkninger af denne dannelse. De kan deles i to kategorier. Til den første hører tolkninger, som knytter uia til det foregående kupa og lips til det efterfølgende haipuiarpan piakn. I den anden er uialips forstået som sammenhørende, som en sammensætning.

Til første afdeling hører forklaringer af Lis Jacobsen: 'viernes gode, hirdens høje høvding' (Jacobsen 1931, s. 13), af Finnur Jónsson modificeret til 'en hæderværdig mand i en lið' (jfr. Moltke 1932, s. 91), Erik Moltke 'viernes gode, høvding i hirden' (Moltke 1932, s. 94) og DR 209 'viernes gode, hirdens højværdige thegn' (d.v.s. høvding i hirden), og standardværkets opfattelse følges i senere håndbøger (Bæksted 1943, s. 56, Krause 1943, s. 28 og Skautrup 1944, s. 147).

Argumenterne mod denne opdeling er dog så stærke, at tolkningen på dette grundlag ikke kan opretholdes.³⁴ Det vægtigste er, at man derved adskiller saulua og kupa, der med gode grunde må antages at høre sammen (jfr. ovfr.). Et andet er det manglende skille tegn. Et tredje er, at forbindelsen lips ... piakn er vanskelig at forstå, hvis tegn betyder 'fri, gift odelsbonde' (således Nielsen 1945, s. 117 ff.). Både før og efter Nielsens afhandling har man dog opfattet dette ord som en rangsbetegnelse.³⁵

Den anden kategori af tolkninger har som forudsætning, at uia og lips hører sammen, evt. som et egentligt kompositum, og det må være det rette udgangspunkt for tolkningen.

Der har været mange forslag: 'hærens præst' (Marius Kristensen, jfr. Moltke 1932, s. 84), 'tempelfolkets',³⁶ et personnavn Wæliþ i genitiv (Andersen 1949, s. 323 ff.), 'øers flok',³⁷ 'krigerskarens' (Andersen 1964, s. 8 ff.) 'tingfølgets præst' (Nielsen 1968, s. 12), 'folkets præst' (Nielsen 1983, s. 86).

Forslaget om et personnavn *Wæliþ har forslagsstilleren senere med god grund opgivet (Andersen 1964, s. 2). Navnet er ukendt, og paral-

lellerne til personnavne med -lith som efterled skrøbelige. Desuden bliver med Wæolith indført en ny person, en »overgode«, Alles overordnede, hvilket er meget usandsynligt.

Af de øvrige tolkninger, som alle opererer med et subst. lith 'flok', kan Marstrandens – han læser øialips – af lydlige og kulturhistoriske årsager ikke opretholdes, som udførligt påvist af Harry Andersen (Andersen 1964, s. 1 ff.). Den forudsætter dels en monoftongering, som er en senere udvikling, dels en ledingsinstitution, hvis eksistens er tvivlsom på Glavendrup-stenens tid. Ordet lith er i glda. kun kendt i sammensætningen thinglith fra Svend Aggesens latinske version af Vederloven.³⁸ Det er derimod ikke ualmindeligt i runesvensk, hvor det også kendes i sammensætningerne skiplith og thingalith, samt i glsv. lovsprog. I vestnordisk er ordet almindeligt, også som sidsteled.

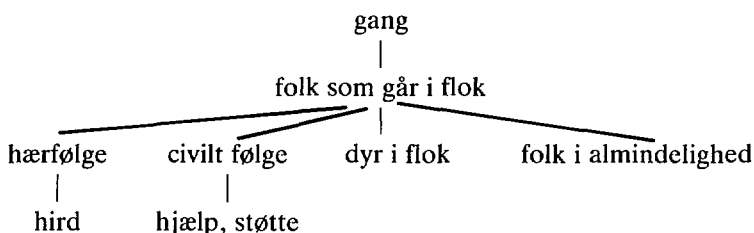
Ordets etymologi er fyldigt udredt af John Lindow (Lindow 1976, s. 70 f.). Det er en dannelse på nul-trinnet til verbalroden *līþ- 'gå' i gotisk galeiþan, oldeng. līþan, oldsaks. līthan, oldhty. līdan, oldn. liða, glda. lithe. Ordet er verbalabstrakt med betydningen 'gang, bevægelse', og kan specificeres i forskellige konkrete betydninger og forskellige former for bevægelse.

Det er vigtigt at gøre sig klart, hvorledes ordet anvendes i ældre nordisk. I svenske runeindskrifter betegner lith »den organiserade kriger-skaran, samlad kring en hövding« (Wessén og Jansson 1940-43, s. 161), specielt en sådan som opererede til søs (jfr. skip(a)lith) langt fra hjemlandet (Lindow 1976, s. 72 ff.). I det tidlige svenske lovsprog anvendes ordet om »följe, eskort« (biskoper skal riþa mæþ lagha lipi tolf mannum) og om »krigshär«, spec. i udtrykket biupe lip och leþung ut (Schlyter 1877, s. 398).

I Fritzners ordbog angives betydning 1 af lið som 'Flok, Skare af Mennesker, Mænd som ere i ens eller hinandens Følge' og illustreres med et stort antal eksempler (far þú í lið föður míns, er hann ríðr til þings; af liði Jesu; var þar Helga hin fagra í því liði; osv.). Som en specialbetydning af hovedbetydningen opføres: 'især om det Følge, Mandskab, som en Høvding har med sig til Strid mod sine Fiender'. Betydning 3 er 'Husfolk, Personer, som have sit Hjem i ens Hus, høre med til hans Husholdning', og betydning 4, som er sjælden, er 'Mennesker, Folk i Alm.'. ³⁹

Både etymologisk og betydningshistorisk forekommer Fritzners artikel rigtigt struktureret. Modsat Lindow må man antage, at betyd-

ningen 'hærfølge' er sekundær til, er en udvikling af den mere generelle og oprindelige, som imidlertid lever videre jævnsides med den særlige militære, og som kan give anledning til andre både mere specielle og endnu almenere betydninger. Skematisk tegner det sig således:

I Harry Andersens sidste tolkning af uialíps forstås efterleddet i den militære betydning. Sammensætningen skal da sidestilles med vestnordiske sammensætninger som (efter Fritzners ordbog) bóndalið 'Krigsfolk som bestaar eller er udrustet som bøendr (frie Mænd)', göngulið 'Fodfolk, mods. riddari', herlið 'Krigsfolk som en Høvding har under sig', megin(s)lið 'den største Del af Krigsfolket', skipalið 'Krigsfolk, Mandskab som er ombord paa et Skib', víglið 'Kjæmper, Krigere, Krigsfolk' og flere.

Men også betydningen 'civilt følge' af lið kendes fra mange vestnordiske sammensætninger, f.eks. eiðalið 'Mededsmænd', einkalið 'udvalgte Folk', heimalið 'Mennesker man har i Huset hos sig', hjónalið 'Tyende', raddlið 'Folk, Mennesker, som har en Stemme, Røst, hvis Beskaffenhed angives ved et tilføjet Adjektiv', vökulið 'Folk som søger til vaka (natlige Bønner)' o.fl. Og hertil hører det eneste glda. eksempel, thinglith, som også findes på den svenske Kålståsten, og som ligesom oldn. þingmannalið og stefnulið opr. må være betegnelse for en flok mennesker, som fulgtes ad til tinge og optrådte som en enhed der, uden primært krigeriske hensigter.

Når Harry Andersen vælger den militære betydning, er det ikke mindst på grund af det nævnte subst. oldn. víglið. Dette sjældne ord – det er overleveret to gange i vestnordisk poesi – er sammensat med subst. víg, n. 'kamp', og betyder 'krigerskare'. Forleddet i uialíps opfattes tilsvarende som et *wī, *wæ < *wīha 'kamp', vekselform til og altså med samme betydning som oldn. víg. Men et sådant ord er ikke

overleveret i nordisk, og netop det oldnordiske ord, som Harry Andersen anfører som støtte, er måske en anstødssten for tolkningen. Det er påfaldende, at det samme kompositum skulle optræde i nordisk både med og uden Verner-sk veksling i forleddet.

Prøver vi at forstå efterleddet i uialips som et ord for 'civilt følge', er der grund til at vende tilbage til en aldrig nærmere udført ide af Marius Kristensen, som anførtes, diskuteredes og forkastedes af Erik Moltke (Moltke 1932, s. 84, 88), nemlig at forleddet skulle betyde præst. Den går i virkeligheden tilbage til Sophus Bugge,⁴⁰ som fremsatte den, længe før Moltke læste lips efter uia.

Tolkningen er imidlertid blevet optaget af Niels Åge Nielsen som en forklaring, der er overvejelse værd. Han foretrækker en tredelt apposition til Alle og oversætter 'sølvernes høvding, tingfølgets præst, en hæderværdig fribonde',⁴¹ men foretager derved nogle manipulationer med betydningerne af gode og lith, som jeg finder uacceptable og unødvendige. Men ideen at oversætte uia med 'præst' bør prøves.

Medens de nævnte har identificeret uia med en akkusativform af det til gotisk *weiha*, m. 'præst' svarende ord, foreslår jeg at finde en kompositionsform af sideformen **wihar*, som ovfr. er bestemt som efterled i en række personnavne. Man kunne opfatte uialips som genitiv af en sammensætning *væliþ* med betydningen 'præsteskaren, præstefølget' eller simpelthen 'præsterne'. En sådan dannelse har sine paralleller i ord som oldn. *munkalið* 'Munke, Folk eller Skare af Munke', dreglalið 'om Personer som have fermidregil [dvs. hvidt Baand som lagdes over den konfirmeredes Pande for at den hellige Chrisma, hvormed han var salvet, ikke skulde flyde ned eller bortviskes] om Hovedet', englalið 'Engle', kvennalið 'Kvinder', o.fl.

Denne tolkning indebærer visse fordele i forhold til tidligere fremsatte. Det afgørende ord er overleveret i nordisk, som personnavneelement og måske som appellativ. Typen personbetegnelse + lith er vel repræsenteret i vestnordisk, hvor den egentlig betegner et følge af de pågældende væsener, men ellers kollektiv-begrebet af personbetegnelsen. Et ord med betydningen 'præsterne, præsteskaren' falder naturligt i tråd med den tolkning af *saulua* som 'sal-præsternes', som her er foreslået, primært på grundlag af en tolkning af personnavnet *Sal-, Sølvi(r)*.

Alle omtales da efter mit forslag på Glavendrup-stenen som 'sal-præsternes gode, præsternes hæderværdige tegn', en person med høj gejstlig og verdslig status, og dertil muligvis med en rosværdig moral eller

karakter. Man har nok tidligere vidst, at Alle var en fornem person. Men for religionshistorien kan den nye tolkning belyse nogle begreber om hedenskabets klerikale hierarki på en ny måde. For sproghistorikeren har den måske interesse ved at have bragt et ord frem for dagens lys, hvis eksistens man ikke tidligere har kendt til.

Noter

1. Forholdet vestnordisk *é* : østnordisk *i* : østnordisk *æ* beror på vekslende udvikling foran bortfaldet *h* (jfr. ndfr.), i østnordisk bestemt af om næste stavelse indeholder *i/u* eller *ej* (således Brøndum-Nielsen 1950, s. 164 ff.) eller snarere af forskellig dialektal udvikling.
2. Hvor intet andet bemærkes, henviser »oldn.« til Lind 1905-15 med Supplement 1931.
3. Hvor intet andet bemærkes, henviser »norsk« til Stemschaug 1982.
4. Hvor intet andet bemærkes, henviser »glda.« til DgP.
5. Hvor intet andet bemærkes, henviser »glsv.« til SMP eller til Lundgren og Brate 1892-1915.
6. Vordingborg-stenen DR 221. Læsningen *þiaupuir* ikke sikker, men jfr. kvindenavnet *Þiaupui* på Gørlev-stenen, DR 239.
7. Kock 1894, s. 306 f., jfr. herimod Lind 1895, s. 270 f.
8. Janzén 1947, s. 95. – Hverken *Roar*, *Stenar* eller *Swerkir* ender på *-vi(r)*, som hypotetisk foreslået i DgP, men på *-haria(r)* og (*Swerkir*) *-gairar*. Her er yderligere set bort fra oldn. *Hlǫðvér*, norsk *Lodve*, og oldn. *Randvér*, som begge må anses for at være indlånt til Norden syd- eller vestfra: oldhty. *Hladowicus* o.l., frankisk *Chlodovechus* (senere indlånt i formen *Ludwig*), oldhty. *Rantwig*, oldeng. *Rondwig* (jfr. oldeng. *rondwiga*, m. 'skjoldkæmpe'). Det første navn er ikke, som tidligere undertiden antaget (f.eks. Lindquist 1924, s. 334 ff.), overleveret i urnordisk form på et par østdanske (hallandsk-skånske) brakteater, se Andersen 1964, s. 24 ff. Jfr. iøvrigt om *Hlǫðvér* Janzén 1947, s. 134, 182, om *Randvér* smst. s. 115, 178. Det første navn forekommer iøvrigt kun sjældent og det sidste slet ikke som navn til dokumenteret eksisterende nordboer. Også følgende navne i Lind 1905-15 er ignorerede: *Skavér*, navn på dværg i Snorres edda; kaldes i andre håndskrifter *Skafiðr*; *Starkvér*, kun kendt fra et patronym *Starkuærson* i Aslak Bolts jordebog (formen med *-r* taler imod et navn på *-vér*); *Nøkkvér*, overleveret som navn til én person, som ellers kaldes *Nokkvi*; og *Gólfvér*, som ikke kan findes i Lind 1905-15 eller 1931, selv om det opføres under efterleddet *-vér*.

9. Således allerede Bugge 1891-1903, s. 12.
10. Se Janzén 1947, s. 115 med henv. Senere bl.a. Stemshaug 1982, s. 234.
11. Om endnu et forsøg på at forklare wiwar se ndfr.
12. Det er tvivlsomt, om hlc i denne form er overleveret på Stentofstenen.
13. Knud den Helliges gavebrev 1085; nu V. og Ö. Göinge h., se Andersson 1965, s. 79.
14. Antydnet af Hald 1971, s. 50.
15. Widmark 1964, s. 89 f., jfr. allerede Noreen 1904, par. 70 anm. 1.
16. Sigurd Fries (Fries 1980, s. 94) tager ikke stilling til ordet sal's betydning her, men nøjes med at fastslå, at det må være en eller anden slags bygning. Kåre Hoel, som er den der sidst har udtalt sig om navnet (Hoel 1986, s. 128-31), mener, at det er et kulnavn med et gudenavn eller en gudebetegnelse som forled og et andetled, der betegner kultsted (sal, evt. al).
17. Per Hovda i KLM XIV sp. 677 f., Fries 1980 s. 97. Jfr. Hoel 1986, s. 126-28. Navnet er vistnok også repræsenteret i Halland (Onsala) og Jämtland (Odensala), men det kan ikke udelukkes, at efterleddet i begge tilfælde kan være subst. al 'helligdom', jfr. ovfr. (SOH III s. 163 f., Flemström 1983, s. 41).
18. (gen.) þular salhauku(m), DR 248.
19. Materiale og forskningsoversigt i Søndergaard 1972, s. 62 f.
20. Om Torslev se ovfr.
21. Således foruden de af Søndergaard nævnte DS XVI s. 77, Jørgensen 1981, s. 38, Jørgensen 1982, s. 42, Jørgensen 1983, s. 46.
22. Materiale og forskningsoversigt hos Søndergaard 1972, s. 72 f.
23. Jfr. allerede Hald 1959, s. 9 om Harreslev ved Randers.
24. En diminutivform foreligger if. G. Müller (Müller 1968, s. 363-71) i præstebetegnelsen og personnavnet urnord. wiwila (Veblungsnes i Norge, 500tallet), oldn. Vifill. Jfr. også personnavnet østnordisk Viste/Væsti, oldnordisk Véseti, som må være et opr. appellativ med betydningen 'person som er knyttet til viet, som organiserer vi-funktionerne', sml. drotsæte > drost 'person som er knyttet til (senere: leder af) en fyrstes følge'.
25. Muligheden for at forleddene i de nævnte Torslev, Frøslev, Harreslev og Vørslev samt Gullev, Gualöv (< Guthe-) i al fald i nogle tilfælde skal opfattes som appellative præstebetegnelser har jeg diskuteret i en anden sammenhæng, hvor jeg også har nævnt sikre eksempler på personbetegnende (ikke proprial) forled i -lev-navne (Kousgård Sørensen under trykning).
26. Brate og Wessén 1924-36 s. 161 nævner seks runeeksempler og et middelalderligt.
27. Der er ingen grund til at formode, at Gytha skulle være kortnavn til et dansk Guthvi, som foreslået alternativt af Hornby 1947, s. 209. – På østsvensk (upplandsk, gotlandsk, ölandsk) område er der en del flere kvindenavne på -vi (Lundgren 1880, s. 54, Wessén 1927, s. 109). De kan ikke være opr. sammensatte ord.

28. Om dannelsens funktion i stednavne, f.eks. -lev-navne, kan vi dog normalt intet vide.
29. Moltkes læsning 1931, jfr. Moltke 1932, s. 83 ff. Først offentliggjort af Lis Jacobsen, se Jacobsen 1931, s. 13.
30. Andre tolkninger: gen.sing. af et mandsn. i patronymfunktion (Abrahamson 1806) og af et stednavn identisk med det norske gårdnavn (opr. fjordnavn) Selven (Wimmer 1899-1901, s. 379, jfr. NG XIV s. 42) er her ignoreret.
31. Senere forlod Moltke imidlertid denne anskuelse til fordel for folkebetegnelsesforklaringen, se ndfr.
32. Brøndum-Nielsen 1933, s. 122, Brøndum-Nielsen 1935, s. 32, Andersen 1949, s. 321 f., 332 (gudenavn, stednavn eller folkenavn), Marstrander 1952, s. 29 f., Andersen 1964, s. 4 (folkenavn), Nielsen 1968, s. 12 (»vel de mørke«), Moltke 1976, s. 182 f., Nielsen 1983, s. 86. Også historikeren Niels Lund har optaget denne forklaring, Lund 1980, s. 57.
33. Kristensen 1924, s. 175 f. – De eneste etymologiseringer af folkebetegnelsen saulua jeg kender, skyldes Magnus Olsen og Niels Åge Nielsen. Olsen har i forbigående (Olsen 1917, s. 631) foreslået saulua opfattet som en dannelse til et *salvé og med betydningen 'de til en sal-helligdom knyttede', en forklaring, som hverken Marius Kristensen (Kristensen 1920, s. 437) eller han selv (Olsen 1924, s. 469) finder slående. En tautologisk (?) dannelse *sal-vé er da heller ikke sandsynlig. Niels Åge Nielsen foreslår (Nielsen 1968, s. 12, Nielsen 1983, s. 86) en dannelse til adj. oldn. *sølr* med betydningen 'de mørke' (Nielsen 1983: 'de smudsige') og antyder en sammenhæng med runeristeren Sote, hvis navn betyder 'den mørke, sorte eller sortsmudske'. Risternavnets etymologi kan dog ikke bruges til at karakterisere personen, som iøvrigt tidligst optræder langt fra »sølverne«, nemlig da han huggede den sydøstsjællandske Tryggevælde-stens runer (Moltke 1976, s. 182, Nielsen 1983, s. 81 ff.).
34. Den er da også senere opgivet af Moltke se ndfr.
35. Således Aakjær 1927, s. 1 ff. med støtte af Moltke 1976, s. 233 ff. og, for så vidt angår det svenske materiale, af Strid 1987, s. 301-06.
36. Ivar Lindquist; læser *goða wæ-liðs*, jfr. Moltke 1932, s. 85.
37. Marstrander 1951, s. 29 f.; læser *øialips*.
38. Den danske Rigslovgivning indtil 1400, 1971, s. 10.
39. Fritzner 1891, s. 499 f. – Betydningerne 2 (dyreflok) og 5 (hjælp, understøttelse) er ikke interessante i sammenhængen.
40. I Brate 1891, s. 312.
41. Nielsen 1968, s. 12. I Nielsen 1983, s. 86 dog 'folkets præst'.

Litteratur

- Abrahamson, Werner, 1806: En nyclig opdaget Runesten. I: Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter.
- Andersen, Harry, 1949: Nyt om Glavendrupstenen. I: Acta Philologica Scandinavica 20.
- Andersen, Harry, 1964: Hvad betyder uial(i)þs haiþuiarþan þiakn på Glavendrup-stenen? I: Acta Philologica Scandinavica 25.
- Andersson, Thorsten, 1965: Svenska häradsnamn. Lund.
- Brate, Erik, 1891: Runverser. Med rettelser og tillæg af Sophus Bugge. I: Antiquarisk tidskrift för Sverige 10,1.
- Brate, Erik og Wessén, Elias, 1924-36: Södermanlands runinskrifter I. Sveriges runinskrifter 3. Stockholm.
- Brate, Erik: se under Lundgren.
- Brøndum-Nielsen, Johannes, 1932: Gammeldansk Grammatik II. Kbhvn.
- Brøndum-Nielsen, Johannes, 1933: Danske Runeindskrifter. I: Nordisk Kultur VI.
- Brøndum-Nielsen, Johannes, 1935: Gammeldansk Grammatik III. Kbhvn.
- Brøndum-Nielsen, Johannes, 1950: Gammeldansk Grammatik I, 2. udgave. Kbhvn.
- Bugge, Sophus, 1891-1903: Norges Indskrifter med de ældre Runer I. Oslo.
- Bugge, Sophus: se under Brate.
- Bæksted, Anders, 1943: Runerne, deres historie og brug. Kbhvn.
- Bæksted, Anders, 1945: Værløse runefibula. I: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. 1945.
- Bæksted, Anders: se under DR.
- Christensen, Aksel E., 1945: Kongemagt og aristokrati. Kbhvn.
- Christensen, Aksel E., 1969: Vikingetidens Danmark. Kbhvn.
- la Cour, Vilhelm, 1915: Hedenske Helligdomme i Danmark. I: Festskrift til Johannes Steenstrup. Kbhvn.
- DgP: Danmarks gamle Personnavne I-II, udg. af Marius Kristensen, Gunnar Knudsen og Rikard Hornby. Kbhvn. 1936-64.
- DR: Danmarks Runeindskrifter I-II, udg. af Lis Jacobsen og Erik Moltke under medvirkning af Anders Bæksted og Karl Martin Nielsen. Kbhvn. 1941-42.
- DS: Danmarks Stednavne 1 ff., udg. af Stednavneudvalget (Institut for Navneforskning). Kbhvn. 1922 ff.
- Flemström, Bertil, 1983: Ortnamn i Jämtland. Stockholm.
- Fries, Sigurd, 1980: Det gamla Skíringssalr i Vestfold. I: Festskrift till Carl-Eric Thors. Helsingfors.
- von Friesen, Otto, 1924: Rö-stenen i Bohuslän och runorna i Norden under folkvandringstiden. Uppsala.

- Fritzner, Johan, 1891, 1972: Ordbog over det gamle norske Sprog II. Kristiania. IV (ved F. Hødnebo). Oslo.
- Grønvik, Ottar, 1987: Fra Ågedal til Setre. Sentrale runecinnskrifter fra det 6. århundre. Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø.
- Hald, Kristian, 1959: Stednavne i det østlige Ommersyssel. I: Historisk Aarbog. Fra Randers Amt 53.
- Hald, Kristian, 1965: Vore Stednavne. 2. reviderede og forøgede Udgave. Kbhvn.
- Hald, Kristian, 1971: Personnavne i Danmark. I. Oldtiden. Kbhvn.
- Harding, Erik, 1941: Språkvetenskapliga problem i ny belysning eller bidrag till nordisk och germansk språkhistoria. Häfte 4. Lund.
- Hellberg, Lars, 1967: Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse. Kumla.
- Hellberg, Lars, 1984: Svetjud och Norrland. I: Florilegium Nordicum. En bukett nordiska språk- och namnstudier tillägnade Sigurd Fries den 22 april 1984. Umeå.
- Hellberg, Lars, 1986: Hedendomens spår i uppländska ortnamn. I: Ortnamns-sällskapet i Uppsala årsskrift.
- Hoel, Kåre, 1986: Huseby-garders gamle navn. Huseby-Tesal Huseby-Odins-sal Huseby-Skiringssal. I: Institutt for namnegransking. Årsmelding 1985.
- Hornby, Rikard, 1947: Fornavn i Danmark i Middelalderen. I: Nordisk Kultur VII. Kbhvn.-Oslo-Stockholm.
- Hornby, Rikard: se under DgP.
- Hødnebo, Finn: se under Fritzner.
- Høst Heyerdahl, Gerd, 1980: »Trylleordet« alu. I: Det norske Videnskaps-Akademi. Årbok.
- Jacobsen, Lis, 1931: Nye runeforskninger. Kbhvn.
- Jacobsen, Lis: se under DR.
- Jansson, Sven F.: se under Wessén.
- Janzén, Assar, 1947: De fornvästnordiska personnamnen. De fornsvenska personnamnen. I: Nordisk Kultur VII. Kbhvn.-Oslo-Stockholm.
- Jørgensen, Bent, 1981: Dansk stednavneleksikon 1. Øerne øst for Storebælt. Kbhvn.
- Jørgensen, Bent, 1982: Dansk stednavneleksikon 2. Jylland nordlige del. Kbhvn.
- Jørgensen, Bent, 1983: Dansk stednavneleksikon 3. Jylland sydlige del. Fyn. Kbhvn.
- KLNM: Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder. I-XXII. Kbhvn. 1950-78.
- Knudsen, Gunnar: se under DgP.
- Koch, Axel, 1894: Anmärkningar till läran om u-omljudet. I: Arkiv för nordisk filologi 10.
- Kousgård Sørensen, John, 1958: Danske bebyggelsesnavne på -sted. Navnestudier 1. Kbhvn.
- Kousgård Sørensen, John, 1974: Odinkar og andre navne på -kar. I: Nordiska namn. Festschrift till Lennart Moberg (= Namn och Bygd 62). Uppsala.

- Kousgård Sørensen, John, 1984: Patronymer i Danmark 1. Runetid og middelalder. Navnestudier 23. Kbhvn.
- Kousgård Sørensen, John, under trykning: Haupttypen sakraler Ortsnamen in Südsandinavien. I: Karl Hanck (ed.), *Der historische Horizont der Götterbildamulette aus der Übergangsepoche von der Spätantike zum Frühmittelalter*, i serien: *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*.
- Krause, Wolfgang, 1943: Was man in Runen ritzte, 2. Ausg. Halle-Saale.
- Kristensen, Marius, 1912-13: Fra de danske runestene. I: *Nordisk Tidsskrift for Filologi* 4 Rk. 1.
- Kristensen, Marius, 1914-16: Vore stednavne, deres forvanskning i tidernes løb og bidrag til den rette forståelse af dem. I: *Fortid og Nutid* 1.
- Kristensen, Marius, 1918: Lidt om de fællesjafetiske toledede mandsnavne. I: *Studier tillegnede Esaias Tegnér*. Lund.
- Kristensen, Marius, 1920: Noget mere om Glavendrup-stenen. I: *Aar bog for Odense og Assens Amter*.
- Kristensen, Marius, 1924: Endnu engang Glavendrup-stenen. I: *Danske Studier* 21.
- Kristensen, Marius: se under DgP.
- Laur, Wolfgang, 1967: *Historisches Ortsnamenlexikon von Schleswig-Holstein*. Schleswig.
- Lind, E.H., 1895: Några anmärkningar om nordiska personnamn. I: *Arkiv för nordisk filologi* 11.
- Lind, E.H., 1905-15: *Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden*. Uppsala-Leipzig.
- Lind, E.H., 1931: *Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden*. Supplementband. Oslo.
- Lindow, John, 1976: *Comitatus. Individual and Honor*. Berkeley.
- Lindquist, Ivar, 1924: Namnet Ludvig på urnordiska. I: *Festskrift tillägnad Hugo Pipping*. Helsingfors.
- Ljunggren, Karl Gustav, 1934: En skånsk runsten – ett skånskt ortnamn. II. Läsningen av mittpartiet på Skårbystenen I. I: *Namn och Bygd* 22.
- Lund, Niels, 1980: Vikingetiden. I: *Samfundet i vikingetid og middelalder 800-1500*. Dansk socialhistorie 2. Kbhvn.
- Lundgren, M.F., 1880: *Spår af hednisk tro och kult i fornsvenska personnamn*. Uppsala.
- Lundgren, M.F. og Brate, Erik, 1892-1915: *Svenska personnamn från medeltiden*. Uppsala.
- Marstrander, Carl, 1915: *Bidrag til det norske sprogs historie i Irland*. Kristiania.
- Marstrander, Carl, 1951: *Rosslandssteinen*. I: *Universitetet i Bergen. Årbok*.
- Moltke, Erik, 1932: Glavendrup-stenen og de nyfundne runer. I: *Acta Philologica Scandinavica* 7.
- Moltke, Erik, 1976: *Runerne i Danmark og deres oprindelse*. Kbhvn.
- Moltke, Erik: se under DR.

- Müller, Gunter, 1968: Altnordisch Vifill – ein Weiheiname. I: Festschrift für Otto Höfler II. Wien.
- NG: Norske Gaardnavne. Af Olaf Rygh og andre. I-XIX. Kristiania-Oslo 1897-1936.
- Nielsen, Karl Martin, 1945: Var thegnerne og drengene kongelige hirdmænd? I: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie (= Jelling-Studier 1977).
- Nielsen, Karl Martin, 1960: Til runedanskens ortografi. I: Arkiv för nordisk filologi 75.
- Nielsen, Karl Martin: se under DR.
- Nielsen, Niels Åge, 1968: Runestudier. Odense.
- Nielsen, Niels Åge, 1983: Danske runeindskrifter. Kbhvn.
- Noreen, Adolf, 1904: Altschwedische Grammatik. Halle.
- NudaOrdb.: Nudansk ordbog I-II. 1. udg. 1953, 12. udg. 1984. Kbhvn.
- Olsen, Magnus, 1909: Fra gammelnorsk myte og kultur. I: Maal og Minne 1.
- Olsen, Magnus, 1917: Norges Indskrifter med de ældre Runer II. Oslo.
- Olsen, Magnus, 1924: Hvad betyder uia haiþuiarþan þiakn þaa Glavendrupstenen? I: Festschrift Eugen Mogk. Halle an der Saale.
- Olsen, Olaf, 1966: Hørg, hov og kirke. Kbhvn.
- Olson, Emil, 1916: De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. Lund.
- Otterbjörk, Roland, 1964: Svenska förnamn. Stockholm.
- Ramskou, Thorkil, 1962: Normannertiden. (Politikens) Danmarks Historie 2. Kbhvn.
- Rask, Rasmus, 1826: Noget om den Glavendrupske Runesten i Fyn. I: Samlede Afhandlinger III 1838. Kbhvn.
- Sahlgren, Jöran, 1947: Namnet Uppsala. I: Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift.
- Schlyter, C.J., 1877: Ordbok till samlingen af Sweriges gamla lagar. Samling af Sweriges gamla lagar XIII. Lund.
- Schönfeld, M., 1911: Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völker-namen. Heidelberg.
- Skautrup, Peter, 1944: Det danske sprogs historie 1. Kbhvn.
- Skovgaard-Petersen, Inge, 1977: Oldtid og vikingetid. I: (Gyldendals) Danmarks Historie 1. Kbhvn.
- SMP: Sveriges medeltida personnamn I ff. Uppsala 1974 ff.
- SOH: Sveriges ortnamn. Hallands län I-III. Uppsala 1948-79.
- Steenstrup, Johannes, 1896: Nogle Undersøgelser om Guders Navne i de nordiske Stedsnavne. I: Historisk Tidsskrift 6 Rk. VI.
- Stemshaug, Ola, 1982: Norsk personnamnleksikon. Oslo.
- Stephens, G., 1867-68: The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England II. London-Kbhvn.
- Strid, Jan Paul, 1987: Runic Swedish thegns and drengs. I: Runor och runinskrifter.
- Søndergaard, Bent, 1972: Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (löv). Navnestudier 10. Kbhvn.

- Wadstein, Elis, 1892: Till läran om u-omljudet. I: Svenska landsmål XIII,5.
- Wessén, Elias, 1927: Nordiska namnstudier. Uppsala.
- Wessén, Elias och Jansson, Sven F., 1940-43: Upplands runinskrifter I. Sveriges runinskrifter 6. Stockholm.
- Wessén, Elias: se under Brate.
- Widmark, Gun, 1964: Alver och Ølver. I: Personnamnsstudier, tillägnade minnet av Ivar Modéer. Stockholm.
- Wimmer, Ludvig, 1899-1901: De danske Runemindesmærker II. Kbhvn.
- de Vries, Jan, 1932: Über Sigvats Álfablót-Strophen. I: Acta Philologica Scandinavica 7.
- Aakjær, Svend, 1926-27: (anmeldelse af) Hans Kjær, Vor Oldtids Mindesmærker. I: Fortid og Nutid 6.
- Aakjær, Svend, 1927: Old Danish Thegns and Drengs. I: Acta Philologica Scandinavica 2.